

Grau de Lingüística general

Treball de Fi de Grau

Curs 2022-2023

**TÍTOL:
LA COMUNITAT SENEGALESA A CATALUNYA:
PRÀCTIQUES I IDEOLOGIES LINGÜÍSTIQUES**

NOM DE L'ESTUDIANT: Pau Bofill i Amorós

NOM DEL TUTOR: Pere Comellas Casanova

Barcelona, 20 de juny de 2023

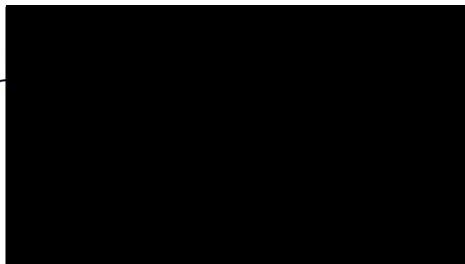

Amb aquest escrit declaro que sóc l'autor/autora original d'aquest treball i que no he emprat per a la seva elaboració cap altra font, incloses fonts d'Internet i altres mitjans electrònics, a part de les indicades. En el treball he assenyalat com a tals totes les citacions, literals o de contingut, que procedeixen d'altres obres. Tinc coneixement que d'altra manera, i segons el que s'indica a l'article 18, del capítol 5 de les Normes reguladores de l'avaluació i de la qualificació dels aprenentatges de la UB, l'avaluació comporta la qualificació de "Suspens".

Barcelona, a 20 de juny de 2023

Signatura:

Resum

Aquest article presenta un estudi de cas sociolingüístic centrat en la comunitat senegalesa resident a Catalunya. Mitjançant entrevistes a informants de diferents llengües inicials (fula, wòlof, serere i soninke) que viuen a diverses localitats catalanes s'estudia la seva realitat sociolingüística a Catalunya. S'analitzen els usos i les ideologies de les llengües d'origen i les d'arribada, tant des de la vessant endogrupal com exogrupal. S'observa el fenomen de l'acomodació lingüística, com també les ideologies de l'anonimat (en el wòlof i el castellà) i l'autenticitat (en el fula). El català presenta una dualitat de coneixement i ús entre els informants. Les entrevistes demostren un alt grau de lleialtat lingüística i d'activisme lingüístic entre la comunitat fula.

Paraules clau: ideologia lingüística, fula, wòlof, Catalunya

Ebbannde

Tumbikileere ndee jogaama jangi sosiyolinguistik, kala ndee ngal Sabiigaal Señal e Catalonia. Gure wonii haalde humpito (Pulaar, Wolof, Serere e Soninke) tuma wonii hankadi nder mum palal Catalonia, wonaa ndee wallitinaama gannaama sosiyolinguistik ngal Catalonia. Goowaade e nde be mbindi jaajaade e ideoloji ngal demde yo e jaajaade ngal kurende. Feñni ndee be doodeeye e sosiyolinguistik kabirgol, feñni ndee be teelaade haa ideoloji nder hakkunde (demde Wolof e Espaañol) e ideoloji nder woppude (demde Pulaar). Catalaani woni ko duundo tesko e nde informante be. Jaajaade ndee dee heen linguwande tesko humpito e jaayngol humpito ndeebe Pulaar.

Kalima kawral: ideoloji linguwaani, Pulaar, Wolof, Catalonia

SUMARI

1. Introducció

2. Marc teòric

3. Objectius i metodologia

4. Anàlisi de les entrevistes

4.1. Presentació de la mostra

4.2. Línies temàtiques a les entrevistes

4.2.1. Activisme lingüístic entre la comunitat fula

4.2.2. El fula: autenticitat i identitat

4.2.3. Transmissió a la llar

4.2.3.1. Transmissió del fula

4.2.3.2. Transmissió d'altres llengües

4.2.4. El procés de wolofització al Senegal

4.2.5. Acomodació

4.2.6. Usos endogrups

4.2.7. Anonimat en el català i el castellà

4.2.7.1. El català: llengua anònima a Girona

4.2.7.2. Catalans i castellans

4.2.7.3. El castellà i el wòlof: llengües anònimes

4.2.8. Percepció de la situació del català

5. Discussió dels resultats

5.1. El cas del fula

5.1.1. Activisme lingüístic

5.1.2. Llengua autèntica

5.2. El cas del wòlof

5.3. El cas del català i el castellà

5.3.1. Acomodació

5.3.2. Bilingüisme català – castellà

5.3.3. Ideologies

5.4. Tancament

6. Conclusions i futures perspectives de recerca

7. Referències bibliogràfiques

8. Annexos

1. INTRODUCCIÓ

Aquest treball sorgeix del meu profund interès per la diversitat lingüística i per conèixer quins són els condicionants que hi ha darrere els usos dels parlants multilingües. Per estudiar això he escollit la comunitat senegalesa resident a Catalunya, per dos motius. Primerament, pel meu desconeixement de la realitat lingüística del Senegal, cosa que m'empenyia a voler conèixer-la. I segon, perquè intuïa que el multilingüisme i la pluralitat ètnica d'aquest país seria un fenomen curiós per posar en relació amb el bilingüisme asimètric (Newman *et al.* 2008) català.¹

A 1 de gener de 2022 a Catalunya hi viuen 7.792.611, 1.650.048 (21,2 %) de les quals són nascudes a l'estranger i 25.332, al Senegal (IDESCAT 2022). Els senegalesos representen la catorzena població d'origen migrant al Principat. També és notori indicar que la majoria d'aquestes persones (el 75,8 %) són homes.

L'acollida d'aquesta comunitat migratòria es duu a terme en el context sociolingüístic de contacte jerarquitzat i desigual entre el català i el castellà. Com indiquen els *Resultats de l'Enquesta d'usos lingüístics de la població* del 2018, el castellà pren un paper social molt més important que el català en la majoria d'àmbits: a la llar, amb els veïns, al petit i gran comerç, etc. El català només domina en l'administració local i l'administració de la Generalitat de Catalunya, amb un ús exclusiu del català d'un 37,9 % i 37,4 % respectivament (Generalitat de Catalunya, 2019). Tot i tractar-se d'un procés de minorització generalitzat, el català té una relativa salut atípica si el comparem amb altres llengües en fase de substitució. El català es troba, com apunten Newman *et al.* (2008) parafraçant Fishman (1991), en una situació de «best-case scenario for small language survival in post-industrial societies (Fishman 1991)».

La diversitat lingüística al Senegal no té res a envejar a la de Catalunya. McLaughlin (2008) indica que hi ha aproximadament vint-i-cinc llengües parlades al Senegal, però no hi ha acord en el nombre exacte. La majoria de les llengües són nigercongoleeses i gairebé totes formen part de les subfamílies oest-atlànica i mandé

¹ Adreçarem aquesta qüestió mes en detall al següent apartat, quan s'expliqui el context cultural senegalès.

(Leclerc 2020). Entre aquestes llengües, algunes de les més parlades són el wòlof, el fula, el serere, el mandinka, el soninke i el diola.²

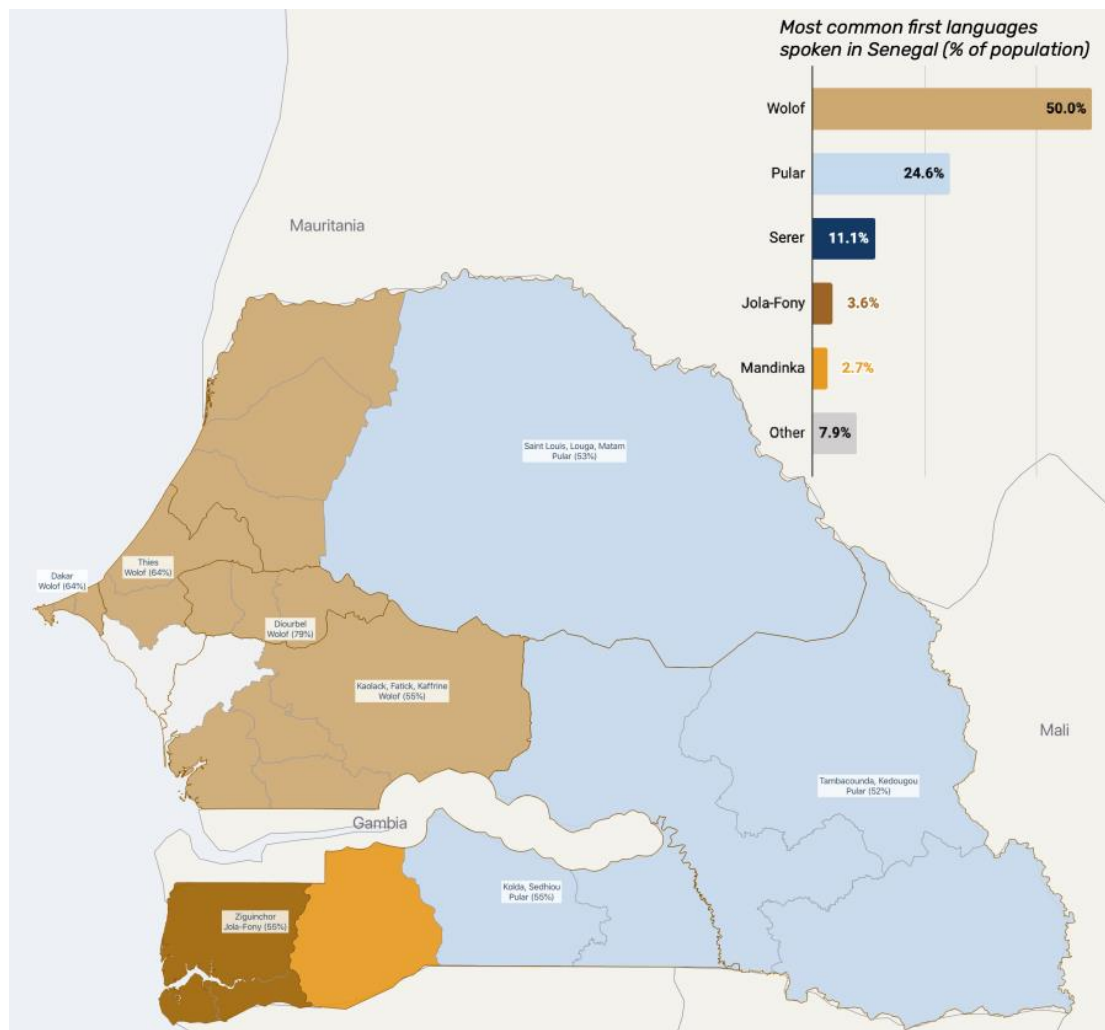

Fig. 1 Mapa lingüístic del Senegal (Translators without Borders 2021)

La llengua oficial (i colonial, no cal dir) és el francès i, tot i que internacionalment es concep com un estat francòfon, el Senegal és predominantment una nació wolofoparlant (McLaughlin 2008). El país ha passat per un procés de wolofització que, segons McLaughlin (2008), va estretament lligat a la urbanització i modernització del Senegal. Aquesta emergència del wòlof com a llengua franca està comportant una desetnificació del país en què llengua i ètnia ja no sempre van de bracet. Algú es pot identificar com a serere però parlar (quasi) exclusivament wòlof, com veurem en un dels nostres informants. Tanmateix, hi ha una presència àmplia de grups etnolingüístics arreu

² Adopto els termes per a llengües utilitzats a la Gran Enciclopèdia Catalana, ja que hi ha diferents variants per anomenar-les i diversitat de formes ortogràfiques.

del país. Tothom aprèn el francès a l'escola, encara que Sané (2010) afirma que els alumnes no dominen ni el francès escrit ni el parlat a causa de la dualitat d'àmbits d'ús entre wòlof i francès. El wòlof s'aprèn entre companys d'escola o al carrer –com també indiquen molts dels nostres entrevistats– siguis de l'ètnia que siguis. Per tant, el francès funcionaria com a llengua de l'educació, el wòlof com a llengua anònima i la resta de llengües locals com a llengües autèntiques – seguint la caracterització de Woolard (2016).³ En altres termes, Seydi (2021) descriu el multilingüisme social al Senegal d'aquesta manera:

se valoran tres lenguas: el francés (la «lengua de la cresta»), el wolof (la «lengua de las masas») y otra lengua regional que junto con las demás lenguas minoritarias presentes corresponderían a las «lenguas básicas» (Calvet 1996; Daff 1998; Larsson 2006).

Com observem a la Figura 1, el fula és la segona llengua inicial més parlada (un 24,6 % de la població), amb una gran diferència respecte a les altres llengües minoritàries. Tot i ser minoritària arreu, el poble fula està molt dispers per l'Àfrica occidental i central, fins al punt que alguns consideren (Miyamoto 1993) que el fula és probablement la llengua indígena més àmpliament estesa a l'Àfrica subsahariana. Aquest caràcter minoritari i alhora interestatal la converteix en un cas especial que mereixerà la nostra atenció.

En aquest treball, a part de donar reconeixement a la diversitat de llengües del món, m'he volgut interessar per la immigració a Catalunya. Com es mantenen les llengües d'origen aquí a Catalunya? Es transmeten? Quina consciència lingüística hi ha entre els diferents grups migrants? Com perceben la realitat del català i el castellà i què en podem aprendre? Aquestes i altres preguntes sorgiran al llarg del treball i intentarem adreçar-les en el context dels senegalesos a Catalunya.

³ Ampliarem els conceptes d'anonimat i autenticitat al marc teòric.

2. MARC TEÒRIC

L'estudi de les ideologies lingüístiques té dècades d'història i nombrosos autors les han tractat. Boix i Vila (1998) les defineixen com les «concepcions sobre qualsevol varietat del repertori lingüístic del parlant o sobre qualsevol de les relacions entre llengua i societat» que són «resultats indirectes, no gens mecànics, de les posicions, dels interessos i de les pràctiques socials dels individus i dels grups, i estan estructurades». Situem també el nostre estudi dins del marc que s'aporta a Woolard (2008), on s'analitza la qüestió de les ideologies lingüístiques en el context català. Larrea (2017) confirma que «a Catalunya la tria de llengua pot dependre en gran part de la ideologia lingüística del parlant (Trenchs-Parera, Larrea Mendizabal, i Newman 2014, 283)» i treballarem a partir d'aquesta idea. Ens serà útil recuperar els conceptes d'autenticitat i anonimat estudiats en profunditat a Woolard (2008) i Woolard (2016). Les llengües minoritàries s'acostumen a adscriure a la ideologia de l'autenticitat, la qual posa «el valor d'una llengua en la relació que manté amb una comunitat en concret»⁴ (Woolard 2016). Contràriament,

hegemonic languages in modern society often rest their authority on a conception of anonymity. [...] By anonymity, I mean that the modern «public» itself, as a social space that generates a common public discourse, supposedly includes everyone, but it abstracts away from each person's private and interested individual characteristics to distill that common voice. (Woolard 2016)

A continuació presento una sèrie d'articles i tesis que considero d'especial rellevància pel que fa a l'estat de la qüestió en matèria d'estudis sociolingüístics sobre comunitats immigrants a Catalunya. Fukuda (2009) va estudiar els usos, coneixements i ideologies lingüístiques de la comunitat japonesa a Catalunya. Fukuda fa l'anàlisi des d'una perspectiva tant quantitativa com qualitativa, a diferència d'aquest treball, que només fa servir el mètode qualitatiu. Larrea (2017) estudia les actituds (positives i negatives) de la comunitat panjabi a Catalunya. S'hi tracten alhora les llengües d'origen i les d'arribada, com també farem aquí, però més que en el grau de positivitat de les actituds ens fixarem en les ideologies que hi ha darrere les tries lingüístiques dels nostres informants. S'han estudiat les ideologies lingüístiques de diferents col·lectius de joves a Barcelona (autòctons, llatinoamericans i xinesos) a Trenchs *et al.* (2013). Hi apareixen les ideologies de cosmopolitisme lingüístic, anonimat lingüístic, l'acomodació, el

⁴ Traducció de l'autor.

localisme procatalà o proespanyol i altres. Podrem comparar els resultats obtinguts amb els del nostre estudi, posant en relació algunes de les ideologies trobades i, en especial, l'acomodació. Comellas i Junyent (2021) presenten un estudi –analitzant respostes a qüestionaris– de la transmissió de llengües filipines a Catalunya i del rol de la llengua inicial i la llengua habitual. En comparació amb l'estudi que presentem aquí, farem servir entrevistes en profunditat en comptes de qüestionaris. Junyent *et al.* (2011), per altra banda, examinen el canvi de representacions lingüístiques d'al·loglots quan entren en contacte amb el català. S'hi utilitzen un mètode qualitatiu, un model d'anàlisi i una presentació de resultats molt semblants als que utilitzarem al present treball. A través d'entrevistes en profunditat s'extreuen línies de discurs que conformen representacions que s'encreuen a llengua, identitat, cultura i societat.

Pel que fa a les actituds i les ideologies sociolingüístiques al Senegal, Seydi (2021) estudia les representacions del wòlof i del fula (dues llengües en què ens centrarem molt), però des de la realitat al Senegal i amb una èmfasi especial en la planificació lingüística, l'oficialitat de les llengües i la llengua d'escolarització al país d'origen. Diallo (2009) va investigar quines actituds hi ha cap a les llengües al Senegal (especialment cap al wòlof, el francès i l'anglès). En el nostre cas, únicament el wòlof prendrà un paper important en l'anàlisi dels resultats. Faty (2015) va aprofundir en l'activisme que la comunitat fula duu a terme per protegir la seva llengua, fenomen que s'ha anomenat «haalpulaarització» (McLaughlin 1995) i que apareixerà en els nostres resultats. Hames (2017) ha analitzat l'activisme pel fula que es fa a través de la ràdio, a la zona fronterera entre el Senegal i Mauritània. Finalment, també s'ha estudiat la relació entre cosmopolitisme, activisme lingüístic i nacionalisme literari que el poble fula presenta (Bourlet 2019). Compararem aquests articles amb els resultats obtinguts en aquest treball.

Quant a la metodologia, l'instrument bàsic serà l'entrevista en profunditat –descrita per Penalva i Mateo (2006)–, ja que és molt útil per a la producció de discursos, que és el que ens interessa. La mostra seran informants d'origen senegalès residents a Catalunya, que detallarem al següent apartat. A partir de les dades obtingudes de les entrevistes farem una anàlisi del discurs i presentarem els resultats seguint el model de Junyent *et al.* (2011).

3. OBJECTIUS I METODOLOGIA

Aquest treball consisteix en un estudi de cas sociolingüístic centrat en la comunitat senegalesa resident a Catalunya. L'objectiu és doble: analitzar (1) els usos lingüístics i (2) les ideologies lingüístiques d'aquesta comunitat. Volia conèixer tant els usos i les ideologies respecte a les llengües d'origen (wòlof, fula, serere i soninke) com respecte a les llengües d'arribada (el català i el castellà).

Per encarar aquests objectius, distingirem entre usos endogrupsals i exogrupsals, considerant com a grup o bé la comunitat d'origen senegalesa en global o bé l'ètnia pròpia. Generalment, he suposat que en usos endogrupsals s'utilitzaren les llengües parlades al Senegal, i en usos exogrupsals, el català i el castellà. No obstant això, com més tard es veurà, el català i el castellà no estan circumscrits únicament als usos exogrupsals.

Per abordar aquest escenari tan ampli he abandonat d'entrada la intenció d'aportar informació estadísticament significativa per dos motius. Primer, perquè per qüestió de temps i recursos hauria estat inviable. I segon, perquè vaig trobar que –si és que tenia res a aportar– la meua contribució consistiria a col·laborar amb una reflexió personal fruit del contacte directe amb aquesta comunitat. Dedicar hores a parlar amb membres del grup havia de ser –si més no per a mi– molt més gratificant i alhora validador de qualsevol reflexió que en pogués treure.

Per tant, he triat una metodologia qualitativa consistent a fer entrevistes en profunditat a informants senegalesos residents aquí. Abans de tot, calia definir el perfil de la mostra. Com que no coneixia prou la realitat sociocultural del Senegal, vaig documentar-me amb algunes de les fonts emprades per a la redacció de la introducció d'aquest treball. Així vaig decidir que em centraria en dos grups etnolingüístics: els wòlof i els fula. Per una banda, no era realista estudiar més grups. Per l'altra, aquests dos grups tenen especificitats culturals i socials que feien més estimulants voler conèixer la seva realitat sociolingüística a Catalunya. La situació del wòlof com a llengua franca i la del fula com a primera minoria del país (i estesa per altres països limítrofs) en són els factors més rellevants, ja tractats a la introducció.

Em cridava especialment l'atenció analitzar si els parlants de fula tenen més consciència lingüística que els wòlof, donada la seva situació minoritària i desprotegida, però nombrosa, al Senegal i altres països veïns. I, si aquest fos el cas, si tenen una

sensibilitat diferent cap al català. Amb l'anàlisi de les entrevistes i la discussió aprofundirem en aquestes hipòtesis.

Establert en qui volia focalitzar-me, vaig decidir fer un màxim de deu entrevistes sota aquests criteris:

- a) Els dos grups havien de quedar representats de manera igual o semblant,
- b) Buscaria informants d'edats diverses i homes i dones haurien d'estar-hi presents tan equitativament com fos possible.

Al final, però, vaig haver de conformar-me amb els informants que anava trobant.

Per contactar amb els informants vaig escollir l'estratègia de mostreig en bola-de-neu (Dudovskiy 2022), ja que per a mi era la forma més accessible per entrar en contacte amb membres de la comunitat. Aquí vaig fer un sondeig inicial entre coneguts meus per saber si algú tenia relació amb senegalesos vivint a Catalunya, i va resultar que tres em van dir que sí.

Seguidament, vaig elaborar un guió d'entrevista⁵ seguint l'estructura del model emprat a Flors-Mas (2017). L'entrevista va quedar estructurada en quatre blocs: biografia, competència lingüística, usos lingüístics i representacions lingüístiques. L'apartat biogràfic serviria sobretot per donar context familiar, edat i llocs on ha viscut l'informant. Conèixer quines competències lingüístiques té és imprescindible per entendre'n el repertori i per saber quina és la seva primera llengua. Pel que fa als usos, les preguntes se centren en usos a la llar i usos fora de la llar (en aquest darrer cas, tant exogrupsals com endogrupsals). Finalment, el bloc de les representacions és el més sensible a l'hora de formular preguntes, ja que la manera en què es presenten pot esbiaixar la resposta. Per evitar el biaix de l'entrevistador, en funció de qui entrevistava modificava la manera en què presentava la pregunta. Una estratègia que he seguit pel que fa als usos i les ideologies és donar dues opcions de resposta. Per exemple, per preguntar sobre la competència del català, en alguns casos deia «El catalán ¿lo hablas o lo entiendes así un poco?». Formulant així la pregunta l'entrevistat se sentia més lliure de respondre honestament i sense tants filtres. A més a més, a l'hora d'analitzar les entrevistes he intentat ser sempre conscient que, al capdavall, totes les dades obtingudes són declarades. En general, el que els

⁵ Podeu trobar el guió d'entrevista als annexos.

informants em responien reflectia més el que pensaven que feien o el que volien fer, més que no pas les seves actituds reals.

Fet el guió de l'entrevista, vaig començar a buscar contactes. Primer vaig intentar-ho a través de persones properes que m'havien dit que tenien coneguts senegalesos. Tanmateix, aquesta via només va funcionar parcialment, ja que d'alguns no vaig obtenir resposta i altres no hi estaven interessats. Vaig tenir èxit amb un contacte d'un home fula que m'havien passat, el qual respectivament va passar-me altres contactes de fules. També a través d'un conegut vaig poder contactar amb una dona fula que va voler que l'entrevistés. D'aquesta manera vaig obtenir quatre contactes de parlants de fula. Pel que fa a parlants de wòlof, la situació va ser més complicada. No tenia cap persona propera que pogués passar-me contactes i aleshores vaig intentar parlar amb associacions i organitzacions senegaleses a Catalunya. En molts casos va haver-hi poc interès de l'altra banda o senzillament no vaig obtenir resposta. Finalment, vaig trobar dos parlants inicials de wòlof gràcies a la Fundació BarcelonActua.⁶ Paral·lelament, gràcies a contactes propers que em van sorgir més tard vaig poder contactar amb una dona i un home provinents del Senegal. Va resultar que aquests darrers tenien com a primera llengua el soninke i el serere, respectivament, i vista la dificultat de trobar parlants inicials de wòlof, vaig decidir que inclouria també aquest perfil a la meva mostra.

Totes les entrevistes han estat fetes en format en-línia (mitjançant la plataforma Google Meet), donada la diversitat de llocs on vivien els informants: Salt, Girona, la Garriga, Barcelona, Calella i Mataró. Així, vaig contactar per privat amb cadascun d'ells i vam consensuar una data per fer l'entrevista. En el moment de començar, els demanava si accedien a fer una gravació de veu de l'entrevista per a fins interns del treball. Rebut el vistiplau, iniciava la gravació i demanava si volien fer l'entrevista en català o en castellà. Després feia les preguntes en l'ordre que hi ha al guió, modificant-lo quan calgués, ja que l'espontaneïtat de la conversa em resolvia temes que ja no calia demanar explícitament. En funció de qui entrevistava, de la formació acadèmica que tenia i de les respostes que em donava, anava modificant lleugerament la formulació de les preguntes.

⁶ Per a més informació visiteu <https://www.barcelonactua.org/>.

4. ANÀLISI DE LES ENTREVISTES

4.1. Presentació de la mostra

La mostra consisteix en vuits informants, codificats amb una lletra del nom i la seva llengua inicial (SO per soninke, SE per serere, FU per fula i WO per wòlof). A continuació presento una taula amb les característiques biogràfiques i lingüístiques que considero més rellevants per al nostre estudi. Per motius d'espai, primer mostrem les dades dels parlants de fula i després les dades de la resta d'informants:

Codi informant	AFU	DFU	GFU	SFU
Home/dona	Dona	Home	Home	Home
Edat	43	32	32	40
Lloc de naixement	Vélingara (Kolda)	Vélingara (Kolda)	Vélingara (Kolda)	Vélingara (Kolda)
Lloc de residència	Girona	Girona	Salt	Girona
Anys a Catalunya	30	16	16	22
Llengües inicials	Fula	Fula	Fula	Fula
Llengua d'identificació	Fula	Fula	Fula	Fula
Competències lingüístiques	Fula, castellà, català, francès	Fula, castellà, català, francès, wòlof, anglès bàsic	Fula, castellà, francès, català (nivell desconegut), wòlof intermedi, anglès bàsic	Fula, castellà, català, francès, wòlof, anglès intermedi
Llengua que parla amb fills	Castellà (i poc fula)	Fula	Sobretot fula	Fula i català
Estudis	Universitaris	Secundaris	Secundaris	Universitaris

Codi informant	ASO	ASE	BWO	RWO
Home/dona	Dona	Home	Home	Home
Edat	42	53	31	39
Lloc de naixement	Louga	Fadiouth (Thiès)	Sokone (Fatick)	Thiès
Lloc de residència	Mataró	Calella	La Garriga	Barcelona
Anys a Catalunya	15	22	4	7
Llengües inicials	Soninke	Serere	Wòlof, serere	Wòlof
Llengua d'identificació	Soninke	Serere	Wòlof	Wòlof
Competències lingüístiques	Soninke, mandinkà, castellà, wòlof	Serere, wòlof, francès, castellà, català bàsic, anglès bàsic	Wòlof, serere, francès, castellà, català bàsic, anglès bàsic	Wòlof, francès, castellà, català bàsic, anglès bàsic
Llengua que parla amb fills	Soninke	Sobretot castellà	–	–
Estudis	Primaris	Secundaris	Universitaris	Batxillerat

La mitjana d'edat dels subjectes és de 39 anys. Pel que fa als llocs de naixement, en la majoria de casos he indicat la ciutat més a la vora d'on van néixer, ja que tot sovint es tractava de pobles molt petits. Tanmateix, val la pena indicar que la majoria d'ells havien nascut en zones rurals i que en algun moment donat van anar a viure a ciutats per poder rebre educació primària i secundària. Qui no parlava wòlof l'aprenia quan es desplaçava a aquestes localitats més grans.

4.2. Línies temàtiques a les entrevistes

Seguidament, es presenten les línies de discurs que s'han pogut deduir a partir de l'anàlisi de les vuit gravacions de les entrevistes, les quals conjuntament tenien una durada de 4 hores i 21 minuts. Cada línia argumental s'il·lustrarà amb fragments d'entrevista. Els extractes conserven l'espontaneïtat de la llengua, tot combinant-hi una adaptació escrita que els faci fàcilment comprensibles.

4.2.1. Activisme lingüístic entre la comunitat fula

S'ha observat que entre els quatre informants de fula hi havia una consciència lingüística molt alta de llengua desprotegida:

«DFU: L'hem de protegir, l'hem d'aplicar nosaltres perquè sinó, ningú ho farà al nostre lloc.»

En altres paraules,

«SFU: Hem entès que al final depèn de nosaltres. Si no lluitem per salvar-lo, acabarà desapareixent. Perquè és inevitable. Hi ha determinades llengües que s'estan menjant les altres, això és així. [...] lo normal és que a poc a poc vagi desapareixent fins a quedar una cosa anecdòtica de només unes quantes paraules molt reduïdes.»

En alguns casos això culmina en iniciatives pròpies per promoure la llengua:

«GFU: Estamos creando aquí una pequeña escuela de fula, que hemos empezado a enseñar los niños a hablar fula, a escribirlo... [...] Es muy importante para nosotros. [...] gente mayor, gente que va a aprender, gente mayores de 60, gente jubilada que van ahí... para aprender a leer i escribir.»

I, segons l'informant SFU, l'activisme pel fula és una tendència molt present entre la comunitat de parlants, ja que:

«afortunadament ara hi ha com una corrent ideològica, sobretot dels fula, d'intentar preservar el nostre idioma, i això passa perquè els més petits l'incorporin en el seu dia a dia.»

4.2.2. El fula: autenticitat i identitat

Acompanyant aquesta consciència de llengua sense estat trobem també una ideologia d'autenticitat amb relació al fula:

«AFU: Perquè crec que la llengua ens vincula. [...] Si es perd la llengua es perden moltes coses, per mi. [...] Tot el que a mi m'explicaven, tot amb lo que jo em vaig crear, em vaig formar, fins als catorze anys, ha estat tot vinculat amb aquesta llengua.»

D'una manera semblant, SFU explica per què parla en fula a la seva filla:

«Ho faig a consciència perquè ella adquireixi el fula com a idioma seu, com a idioma identitari i que pugui parlar i expressar-se correctament en fula. [...] que el pugui incorporar com a

idioma seu. No com a idioma que aprèn perquè els seus pares el parlen, que entengui que és seu.»

4.2.3. Transmissió a la llar

Com veurem a continuació, les llengües d'origen tenen un paper important a la majoria de famílies. No obstant, en alguns casos el castellà ha desplaçat gairebé completament la llengua d'origen. El català és present en alguns llars, però menys que el castellà.

4.2.3.1. Transmissió del fula

Tant la qüestió de l'activisme com la concepció que el fula representa una identitat específica es veu reflectit en els usos a la llar. Els quatre informants de fula transmeten en alguna mesura el fula a la descendència (tal com s'ha desglossat a la taula anterior), malgrat que ho facin en graus diferents. Tanmateix, a casa sovint hi ha barreja de llengües, com ho demostra GFU, que dubta sobre quines llengües s'utilitzen més a casa seva:

«Aquí en casa hablamos en fula, en catalán... bueno, porque los niños están estudiando y mezclamos un poco de todo. La mayoría de las veces hablamos en fula. [...] entre ellos hablan fula y hablan catalán. [...] Con mi mujer hablan solamente fula. [...] y conmigo hablamos catalán, hablamos fula...»

És curiós, però, que aquest informant no va voler interactuar amb mi en català, fins i tot quan li vaig preguntar a l'inici de l'entrevista. Es tractaria, possiblement, d'un cas de divergència entre actituds declarades i pràctiques reals.

La informant AFU explica com els usos a casa han variat amb el temps:

«Clar, perquè amb els meus fills, jo no detecto quan, perquè ells sí que parlen la meua llengua, però no sé quan va arribar un moment que ens vam començar a relacionar en castellà. Llavors entre ells es relacionen en català i amb mi es relacionen moltes vegades en castellà. I després, per exemple, amb el meu company ens relacionem amb la meua llengua materna.»

En general s'ha trobat que a les llars s'hi utilitzen almenys dues llengües i a vegades, tres.

4.2.3.2. Transmissió d'altres llengües

L'única informant soninke (ASO) no dubta sobre quina llengua s'usa a casa:

«Aquí mismo con mi familia, todo sarakhoule.⁷ [...] Si vas a fuera, puedes hablar otro idioma, pero aquí en la casa mi idioma. Si me hablan en español yo voy a decir [hablar] en mi idioma.»

És diferent el cas de la família serere (ASE), que quan se li pregunta quina llengua és la més habitual per parlar amb els fills, diu:

«El que más, castellano con los niños, en casa castellano con los niños. [...] entre ellas hablan catalán y castellano.»

I sobre si els fills parlen serere o francès, afirma:

«El francés, entienden un poquito, también serere, lo oyen hablar y lo entienden un poquito. Hablar, lo básico, serere y francés.»

de la qual cosa deduïm que utilitzen poc (o gens) aquestes llengües amb els fills.

4.2.4. El procés de wolofització al Senegal

Tenim un informant fula (GFU) que diu que el wòlof «es una lengua que no me gusta mucho» perquè un cop va conèixer una família fula a Dakar on els fills no parlaven fula, cosa que va fer que s'enfadés amb els pares:

«Es imposible que un fula que no hablas tu propio idioma. Hablé con el padre, con la madre... yo le dije que era culpa suyo. Porque si crías tus hijos y los crías en otro dialecto u otra lengua, como lo llames, yo no lo veo bien.»

Seguidament, afirma que «me da rabia, me da rabia, me da rabia» que els joves que se'n van a Dakar, quan tornen, només parlen wòlof:

«Abandonan el fula por el wólof. Es un dialecto, es un dialecto, no es una lengua, es un dialecto que aterriza [llega] mucho más. Es un, no sé cómo explicártelo, es un dialecto que aterriza mucho a la juventud, es una cosa para demostrar quién soy... hacerte ver.»

Podem suposar que tracta el wòlof com un dialecte per tal de desacreditar-lo. La informant AFU fa una argumentació semblant amb relació a l'expansió del wòlof:

«Els wòlofs wòlofs no és que siguin molts, però la llengua s'ha estès de forma que és la llengua majoritària. I clar, a més a més, és molt contagiosa. No sabem per què, perquè també

⁷ Soninke i sarakhoule fan referència a la mateixa llengua.

és veritat que l'ètnia wòlof tenen una forma de relacionar-se amb la vida més diferent. Crec que són més lliberals, com molt més oberts.»

Per altra banda, l'informant BWO és un bon exemple del procés de wolofització. Amb la mare (difunta) parlava en serere i amb el pare, wòlof. Quan se li pregunta si utilitza el serere amb altres serere que ha trobat a Catalunya, respon que «Bueno es que también he empezado a olvidar». Podríem suposar que per això sent que la seva única llengua d'identificació és el wòlof.

4.2.5. Acomodació

A Catalunya l'acomodació a la llengua de l'altre és molt freqüent. Aquest fenomen també el trobem entre la comunitat senegalesa:

«GFU: Depende la persona que cruzas. Yo intento adaptarme a la persona con quien me cruzo para poder entenderle, para que hable... [...] Yo soy una de las personas que adapta a la primera.»

No obstant, aquest mateix informant no em va respondre en català quan jo vaig contactar-hi en català, sinó que sempre se'm va dirigir en castellà. Com que són dades declarades, no podem saber si aquest comportament s'estén més enllà del cas amb mi.

I també un altre cas semblant, d'acomodació (possiblement amb biaix de convergència cap al castellà):

«SFU: En alguns casos, si em responen castellà acabem parlant en castellà. Però sempre la primera intenció és el català.»

4.2.6. Usos endogrupals

En usos dins de l'ètnia pròpia generalment s'usa la llengua inicial. La informant (ASO), al preguntar-li quina llengua fa servir amb persones fula, diu clarament que «Si són fula, en fula.» En un altre cas, però, varia segons l'edat:

«SFU: En el meu cas si és una persona gran o si el conec i sé que és fula, o si de vista m'ha semblat que aquesta persona és fula, la meva primera intenció és parlar-li en fula. Llavors amb els amics i joves tendim a expressar-nos bastant en idiomes d'aquí. Hi ha uns que quan saps que parla el català li parles en català i hi ha d'altres que els hi parles en castellà.»

4.2.7. Anonimat en el català i el castellà

Pel que fa a aquestes ideologies, no es troben fronteres clares a la nostra mostra. Ens fixarem en alguns casos per poder tenir-ne una idea general.

4.2.7.1. El català: llengua anònima a Girona

Entre els quatre informants que viuen a Girona (o Salt) –tots ells amb fula com a L1– hem vist que en tres casos el català acostuma a ser la llengua que s'utilitza per defecte en relacions exogrups amb autòctons (és a dir, que no siguin migrants senegalesos d'altres ètnies). Així ho explica SFU:

«Si no és una persona de color i em trobo amb gent d'aquí asseguda [a un banc] la primera intenció és parlar en català. [...] Els que no són senegalesos normalment faig servir el català.»

Un altre informant descriu el mateix:

«DFU: Si jo començo una conversa inicialment ho faig en català. Després ja...»

4.2.7.2. Catalans i castellans

Un cas curiós és el de l'informant (GFU), per a qui catalans i castellans formen dos grups clarament separats, cadascun adscrit a una llengua:

«Aquí los catalanes son catalanes, y los castellanos son castellanos. [riu] [...] Y con mis jefes... [...] son catalanes, puro catalanes.»

Em pregunto si aquí hi ha un exemple de transposició cultural –semblant a l'estudiat, i no detectat, a Larrea (2017)–, on es traspassa la categoria d'ètnia al cas català – castellà. O, en canvi, efectivament a Catalunya actuem tant en blocs lingüístics?

4.2.7.3. El castellà i el wòlof: llengües anònimes

En diversos casos el wòlof funciona com a llengua anònima (interètnica) amb senegalesos d'altres ètnies. Així ho indica la informant soninke (ASO), en to irònic:

«En wólof, en wólof, sí. [...] Hay de todo aquí: bambara, mandinka... de todo, hay de todo. Aquí como pequeño África, eh. ¡Uyyy, en Mataró! En el barrio, este, madre mía, como África.»

En altres casos, però, és el castellà el que pren aquest rol, com en el cas d'un informant wòlof (BWO), que després explica que així li serveix per practicar més el castellà:

«Si hablan wólof mejor que castellano hablo con ellos en wólof, pero si entienden bien el castellano prefiero hablar en castellano.»

Així ho diu també un informant fula:

«GFU: Si yo no entiendo su idioma y él no entiende mi propio idioma lo lógico que hablamos en castellano.»

El castellà pren el rol de llengua de relació amb autòctons, sobretot entre qui no parla català i qui no viu a Girona. Així ho diu, ras i curt, un informant wòlof (RWO) que viu a Barcelona: «Hablo en castellano con la gente de aquí.» En altres casos, no és explícita aquesta representació, però es pot deduir perquè obvien la presència del català. En el cas de la informant soninke (ASO), quan se li demana quines llengües parlen les seves filles –que s'han escolaritzat a Mataró i segurament parlen català– diu: «Sarakhulle y español, castellano.», sense fer cap esment al català.

4.2.8. Percepció de la situació del català

Una informant fula (AFU) afirma que «En el fons, els que hem vingut ens dona igual parlar una llengua o una altra.» I quan es pregunta si la situació desprotegida del fula té alguna semblança amb el català, SFU ho nega en rotund:

«Res a veure, res a veure. El fula sí que és real que està en risc de desaparició. El català no perquè afortunadament hi ha un estat (com se li pugui dir). Al final hi ha un Govern de Catalunya que té unes competències concretes i que està posant esforços i batallant per preservar l'idioma.»

5. DISCUSSIÓ DELS RESULTATS

En aquest apartat recuperarem els resultats presentats a l'anàlisi, els desenvoluparem i els compararem amb el que altres autors han trobat. Tot i haver-hi respostes molt heterogènies, s'intueixen diversos fils conductors que ara seguirem.

5.1. *El cas del fula*

Observem dos fenòmens especialment rellevants pel que fa a la realitat sociolingüística d'aquesta comunitat: l'activisme pel fula i la ideologia de l'autenticitat. A més, els quatre informants de fula coincidien molt en les opinions manifestades.

5.1.1. Activisme lingüístic

Faty (2015) deia que els fula són dels pobles més crítics davant la wolofització i que han iniciat activitats concretes per contrarestar el canvi lingüístic, tal com hem observat a la nostra mostra. McLaughlin (1995) va encunyar el terme «haalpulaarització»⁸ per descriure els moviments identitaris dels haalpulaar al Senegal, que eren una resposta a la progressiva wolofització del país. Hames (2017) explicava que la haalpulaarització era possible gràcies a «a broader set of migration networks, kinship ties, business relationships, Sufi religious organizations, and shared linguistic and cultural idioms that span many parts of Senegal and Mauritania». Caldria investigar si també aquí a Catalunya hi ha lligams tan forts entre la comunitat fula, però l'esforç per organitzar una escola de fula per a nens i adults a Girona sembla indicar que hi ha un fort sentiment comunitari que es cristal·litza en iniciatives concretes.

Trobem un paral·lel en la comunitat xinesa, els quals acostumen a enviar els fills a escoles xineses perquè aprenguin el mandarí, perquè consideren que té un gran valor cultural i que és crucial que mantinguin el contacte amb la cultura xinesa (Trenchs *et al.* 2013). Els nostres informants fula no només porten els fills a aquesta escola sinó que ells mateixos formen part de l'organització de l'escola o hi fan de professors.

Hames (2017) descriu aquest activisme lingüístic fora del lloc d'origen com a «nacionalisme transnacional», on les xarxes globals etnoculturals col·laboren en projectes

⁸ Els haalpulaar (traduït com «els que parlen pulaar») són un subgrup dins de l'ètnia fula que viuen a la zona del nord del Senegal i del sud de Mauritània.

de creació identitària amb la mirada posada en les polítiques del país de provinença. En canvi, Bourlet (2019) ho defineix com un fenomen de «cosmopolitanisme de-baix-a-dalt». Això demostraria, segons ell, una alta consciència pel que fa a la diversitat cultural, les desigualtats polítiques, temes relacionats amb la globalització, la circulació d'idees com el marxisme o el panafricanisme i una «angoixa de la incertesa» lligada al futur de les llengües pròpies.

5.1.1. Llengua autèntica

A les entrevistes hem trobat que el fula es percep com un tret d'identitat diferencial, cosa que –generalment– porta els progenitors a parlar en fula als fills. Seydi (2021) també va determinar que «el pulaar se relaciona con la identidad de un pueblo en un nivel más amplio que supera las fronteras nacionales (África). En otras palabras, más que el wolof, el pulaar se considera una lengua subregional y la expresión de una identidad panafricana». Aquest panafricanisme, que ja ha aparegut dues vegades, ve motivat per la gran extensió del poble fula a l'Àfrica occidental i central i la consciència de poble que hi ha. Es tracta, seguint la tipologia presentada a Junyent *et al.* (2011), d'una llengua subordinada al lloc d'origen que, tot i no tenir reconeixement oficial, té un alt índex de lleialtat lingüística entre els parlants (com el tzeltal i el bambara). És, en definitiva, una llengua amb capacitat identitària. Mufwene i Vigouroux (2008) n'assenyalen el caràcter de «marcador ètnic», en comparació amb l'ús del wòlof com a llengua franca. No obstant, consideren que no hi ha pressió per abandonar la llengua pròpia en el context del fula, que és extrapolable al de la majoria de llengües africanes:

It also appears that in an ecology with a long tradition of egalitarian societal multilingualism, acquisition of a language of wider communication just to speak with people of different ethnic groups entails no pressure to give up one's heritage language. (Mufwene i Vigouroux 2008)

En global, podem entreveure que les opinions que els nostres informants tenen cap al fula s'adscriuen bé a la ideologia de l'autenticitat, on el valor de la llengua resta en el caràcter d'identitat que té. Llengua i ètnia van sempre de bracet.

5.2. *El cas del wòlof*

Tal com hem vist anteriorment, el wòlof ha esdevingut un codi mixt que ha emergit com a «interllengua» on tothom es reconeix, superant fronteres ètniques i lingüístiques (Seydi 2021). Tot sovint se l'ha anomenat wòlof urbà, per la relació que manté amb la urbanitat de Dakar (i altres ciutats grans) i la modernitat. A la nostra mostra hem trobat que dos informants de fula percebien que el wòlof era una llengua molt «contagiosa», «que aterriza mucho a la juventud» i que «es una cosa para demostrar quién soy... hacerte ver». S'adonen –des d'una perspectiva no acadèmica– de l'avanç del wòlof i del seu atractiu. També s'opina que l'ètnia wòlof «són més lliberals, com molt més oberts», cosa que es relaciona directament amb la modernitat.

Entre les ètnies no wòlof al Senegal es tendeix a percebre el wòlof com una llengua «invasiva» (Diallo 2009). S'han observat també, a través de treball de camp al Senegal, senyals de corrosió de les actituds dels senegalesos cap a la comunitat de parla wòlof (Diallo 2009). Les nostres dades en donen un clar exemple –exposat a l'anàlisi– on un informant fula explica que «es una lengua que no me gusta mucho» i que fins i tot discutia amb pares que substituïen el fula pel wòlof en la transmissió amb els fills.

També notem que el wòlof és considerada la llengua anònima en els usos amb senegalesos que no parlen la pròpia llengua. És la llengua utilitzada per defecte, només competint amb el castellà. Això reflecteix en gran manera els usos al Senegal, on el wòlof ha esdevingut la llengua interètnica i, per tant, anònima, ja que no va lligada a una única ètnia.

5.3. *El cas del català i el castellà*

5.3.1. Acomodació

Els informants declaren que tenen una actitud d'acomodació amb els seus interlocutors amb relació al català i el castellà. Aquest fenomen, molt corrent entre la població autòctona, també s'ha observat entre la comunitat xinesa, on «l'aprenentatge i l'acomodació al català i al castellà són viscuts com una conseqüència natural.» (Trenchs *et al.* 2013). Caldria investigar, però, si aquesta acomodació és unidireccional (del català cap al castellà, i rarament a l'inrevés).

5.3.2. Bilingüisme català – castellà

Entre els nostres informants hem trobat un alt grau de reconeixement i acceptació de la realitat bilingüe catalana. S'ha trobat el mateix en joves xinesos i llatinoamericans, on hi ha un panorama d'acceptació majoritària del bilingüisme, tot i que amb un biaix cap al castellà (Trenchs *et al.* 2013). Entre els informants residents fora de la província de Girona el català pren un paper molt secundari. En canvi, entre els informants que viuen a Girona el català té un rol molt més important. Els condicionants poden ser diversos (els anys que porten aquí, la xarxa de relacions que han creat, etc.) però segurament el factor més important és el fet que a Girona l'ús habitual del català és més elevat que a altres zones del país.

En general, el castellà es veu com una llengua vital per poder trobar feina. D'altra banda, entenen que el català serveix per a l'administració i per a la progressió social un cop ja s'ha après el castellà. En alguns casos, es veu únicament com la llengua que els fills aprenen a l'escola. No hi ha hagut, però, intervencions que tractessin el català com un obstacle o com una sorpresa desagradable quan van arribar aquí, com sí que s'ha observat en altres comunitats (Trenchs *et al.* 2013). Cal tenir present, però, que davant d'un entrevistador segurament no admetrien que el català els suposa un problema.

També s'ha percebut que, tot sovint, les normes d'ús lingüístic dels autòctons desmotiven els senegalesos a l'hora d'utilitzar el català, com també s'ha vist entre japonesos (Fukuda 2013). Els informants expliquen que a ells se'ls acostuma a adreçar en castellà, cosa que impedeix que les relacions es puguin desenvolupar (almenys inicialment) en català. Una informant anava més enllà i explicava, amb certa desesperació:

«AFU: Que després també ens exigeixen les dos [llengües], o sigui, és com una mica esquizofrènic. Perquè uns s'enfaden perquè parlem català, i els altres s'enfaden perquè parlem castellà.»

5.3.3. Ideologies

El castellà es concep majoritàriament com una llengua anònima, com ho mostra aquest fragment d'entrevista presentat a l'anàlisi: «Si yo no entiendo su idioma y él no entiende mi propio idioma lo lógico que hablamos en castellano». En aquest cas està parlant d'altres senegalesos que no parlen la seva llengua –el fula–, però és un exemple paradigmàtic de la ideologia de l'anonimat.

Els usos i les idees respecte al català i el castellà mostren diferències però, malgrat tot, aquests usos i idees no semblen distar excessivament els uns dels altres. El castellà – percebut com a llengua anònima– és utilitzat per tots els informants en una àmplia varietat de contextos. El català, en canvi, es considera (parcialment) anònima en el context de Girona i presenta una dualitat de coneixements i usos entre tots els informants: alguns el coneixen i el fan servir habitualment (com el castellà), mentre que d’altres el dominen molt poc (a diferència del castellà).

Pel que fa a la hipòtesi que havíem proposat als objectius i la metodologia referent a una possible sensibilitat especial dels fula cap al català, no sembla que això ocorri. Entre els nostres informants, qui utilitza més el català és, segurament, per causes circumstancials. Tal com afirma una informant fula, «En el fons, els que hem vingut ens dona igual parlar una llengua o una altra».

5.4. Tancament

En definitiva, malgrat detectar certs patrons d’usos i ideologies, cal assenyalar que hi ha una gran dependència del context i que les posicions ideològiques no són ni fixes ni conclusives, de manera semblant al que Larrea (2017) va trobar amb les actituds lingüístiques dels panjabis a Catalunya. Per entendre en més profunditat les motivacions dels usos i de les representacions de la comunitat estudiada caldria tenir en compte factors personals (família, amics, xarxa de relacions aquí...) i factors socials (dinàmiques socioeconòmiques al Senegal, recursos i capitals (Bourdieu 1986) dels nouvinguts a Catalunya...).

Totes les argumentacions presentades són fruit de la meva reflexió a partir dels resultats, posats en relació amb els meus coneixements i amb estudis semblants que s’han fet sobre comunitats migrants a Catalunya i sobre les ideologies i actituds lingüístiques d’algunes ètnies del Senegal. A tot això s’afegeix que les dades són declarades i que segurament hi ha desviacions entre els usos manifestats i la pràctica lingüística real, de la mateixa manera que Trenchs *et al.* (2013) van detectar.

6. CONCLUSIONS I FUTURES PERSPECTIVES DE RECERCA

En aquest treball hem aprofundit en la vida sociolingüística dels senegalesos residents a Catalunya a través d'entrevistes a informants fula, wòlof, serere i soninke. Hem ofert un estudi sobre les seves pràctiques lingüístiques declarades i hem reflexionat al voltant de les seves representacions lingüístiques. Els usos declarats i les ideologies observades en els informants podrien reflectir-se en les comunitats respectives o podria haver-hi divergències substancials entre individus. La nostra mostra s'ha vist limitada per la dificultat de trobar informants de wòlof, com també informants dones –la qual cosa era previsible, vist que a Catalunya les senegaleses són moltes menys que els compatriotes masculins.

Donades aquestes limitacions, encara hi ha molt per investigar. Per exemple, es podria estudiar si els comportaments detectats es poden extrapolar a la resta de la comunitat mitjançant mètodes quantitius que aportin resultats significatius estadísticament. També caldria continuar la reflexió amb relació a les ideologies lingüístiques percebudes, examinant-ne els condicionants. Una altra possibilitat seria fer estudis directament comparatius amb altres grups migrants que resideixen a Catalunya. I, per fer una anàlisi del tot completa, també seria necessari comparar els usos i les ideologies dels senegalesos que viuen a Catalunya amb els d'altres immigrants senegalesos que viuen a altres destinacions migratòries.

Malgrat tot, sí que concloem que hi ha un alt grau de lleialtat lingüística entre la els informants fula, acompanyat d'un activisme lingüístic que té com a objectiu principal la promoció de la llengua dins del propi grup: que els nens i els adults l'aprenquin a llegir i escriure. Entre els fula la llengua és indubtablement considerada un símbol identitari, cosa que ens porta a considerar que hi projecten la ideologia d'anonimat lingüístic.

Amb relació a les llengües d'arribada, hem notat que el castellà es percep majoritàriament com a llengua anònima. En canvi, el català mostra una dualitat d'ideologies i usos: les diferències fluctuen entre qui utilitza el català com a llengua per defecte fins a qui amb prou feines en sap dir quatre paraules.

A títol personal, l'elaboració d'aquest treball m'ha servit per conèixer a fons la realitat d'aquesta comunitat immigrant aquí a Catalunya. Les entrevistes han estat, tot sovint, ocasió de parlar de manera distesa sobre situacions quotidianes. Alhora, han donat peu a

la reflexió sobre com parlem, quines motivacions hi ha darrere les nostres tries lingüístiques i quines dificultats trobem quan entrem en contacte amb la diversitat lingüística i cultural.

7. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- BOIX, E. I VILA, X. (1998). *Sociolingüística de la llengua catalana*. Ariel.
- BOURDIEU, P. «The Forms of Capital». A: Richardson, J. *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. Westport, CT: Greenwood, 1986, p. 241-258.
- BOURLET, M. (2019). «Cosmopolitanism, Literary Nationalisms and Linguistic Activism. A Multi-local Perspective on Pulaar». *Journal of World Literature*, 4(1), p. 35-55. [DOI: 10.1163/24056480-00401004]
- COMELLAS, P. I JUNYENT, M. C. (2021). «La transmissió de les llengües filipines a Catalunya». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 31, p. 117-136. [DOI: 10.2436/20.2504.01.181]
- DIALLO, I. (2009). «Attitudes toward speech communities in Senegal: a cross-sectional study». *Nordic Journal of African Studies*, 18(3), p. 196-214.
- DUDOVSKIY, J. (2022). *Snowball sampling* [en línia]. [consulta: 25 de maig de 2023]. disponible a <<https://research-methodology.net/sampling-in-primary-data-collection/snowball-sampling/>>
- FATY, E. (2015) «La ‘haalpularisation’ ou la mise en discours de la culture et de la langue pulaar au Sénégal: processus et enjeux». *Cahiers d'études africaines*, 217(1), p. 67-84. [DOI: 10.4000/etudesafriaines.18011]
- FISHMAN, J. *Reversing language shift: Theoretical and empirical foundations of assistance to threatened languages*. Clevedon: Multilingual Matters, 1991. ISBN 9781853591211.
- FLORS-MAS, A. (2017). *Usos lingüístics i identitats socials entre adolescents catalans i valencians*. Tesi doctoral. Universitat de Barcelona (p. 603-604).
- FUKUDA, M. (2009). *Els japonesos a Catalunya i la llengua catalana. Comunitat, llengües i ideologies*. Tesi doctoral. Universitat de Barcelona.

- FUKUDA, M. «Realitat sociolingüística dels japonesos residents a Catalunya». A: Vila, X. i Salvat, E. *Noves immigracions i llengües*. Barcelona: Agrupació d'Editors i Autors Universitaris, 2013, p. 199-226. ISBN 9788491686903.
- GENERALITAT DE CATALUNYA (2019). *Els usos lingüístics de la població de Catalunya. Resultats de l'Enquesta d'usos lingüístics de la població. 2018* [en línia]. [consulta: 18 de juny de 2023]. disponible a <<https://llengua.gencat.cat/web/.content/documents/dadesestudis/altres/arxius/dossier-eulp-2018.pdf>>
- HAMES, J. (2017). «Language Activism on the Airwaves: Pulaar Radio Broadcasting in the Senegal River Valley». *Communication, Culture & Critique*, 10(4), p. 657-674. [DOI: 10.1111/cccr.12175]
- IDESCAT. 2022. Institut d'Estadística de Catalunya, *Població estrangera a 1 de gener. Per països* [en línia]. [consulta: 30 de maig de 2023]. disponible a <<https://www.idescat.cat/poblacioestrangera/?b=12&nac=a&geo=cat#Plegable=geo>>
- IDESCAT. 2022. Institut d'Estadística de Catalunya, *Població a 1 de gener. Per nacionalitat (continents) i lloc de naixement* [en línia]. [consulta: 30 de maig de 2023]. disponible a <<https://www.idescat.cat/pub/?id=pmh&n=682&t=202200>>
- JUNYENT, M. C. ET AL. (2011). «Canvi de representacions lingüístiques de parlants al-loglots per contacte amb la situació lingüística catalana». A: *Recerca i Immigració III*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Benestar Social i Família. Direcció General per a la Immigració, p. 93-108.
- LARREA, I. (2017). *Les Actituds lingüístiques dels immigrants panjabis adults a Catalunya*. Tesi doctoral. Universitat Pompeu Fabra.
- LECLERC, J. (2020). «Sénégal». A: *L'aménagement linguistique dans le monde* [en línia]. Québec: CEFAN, Université Laval. [consulta: 14 de juny de 2023]. disponible a <<https://www.axl.cefan.ulaval.ca/afrique/senegal.htm>>
- MCLAUGHLIN, F. (1995) «Haalpulaar Identity as a Response to Wolofization», *African Language and Culture*, 8(2), p. 153-168.

- MCLAUGHLIN, F. «Senegal: The emergence of a national lingua franca». A: Simpson, A. *Language and National Identity in Africa*. New York: Oxford University Press, 2008, p. 79-97. ISBN: 9780199286744.
- MIYAMOTO, R. (1993) «A Study of Fula Dialects: Examining the Continuous/Stative Constructions», *Senri Ethnological Studies*, 35, p. 215-230. [DOI: 10.15021/00003067]
- MUFWENE, S. I VIGOUROUX C. «Colonization, Globalization and Language Vitality in Africa: An Introduction». A: Mufwene, S. i Vigouroux C. *Globalization and Language Vitality: Perspectives from Africa*. London: Continuum Press, 2008, p. 1-30. ISBN 978-0826495150.
- NEWMAN, M. ET AL. (2008). «Normalizing bilingualism: The effects of the Catalan linguistic normalization policy one generation after». *Journal of Sociolinguistics*, 12(3), p. 306–333. [DOI: 10.1111/j.1467-9841.2008.00369.x]
- PENALVA, C. I MATEO, M. A. (2006). *Tècniques qualitatives d'investigació*. Tesi doctoral. Universitat d'Alacant.
- SANÉ, S. (2010). «Decolonization and questions of language: The case of Senegal», *HAGAR Studies in Culture, Polity and Identities*, 9(2), p. 181-187.
- SEYDI, O. (2021). «Representaciones sociolingüísticas del wolof y del pulaar entre estudiantes de lenguas de la Universidad Gaston Berger de Saint-Louis (UGB)». *Estudios Interlingüísticos*, 9(9), p. 203-218.
- TRANSLATORS WITHOUT BORDERS (2021). *Languages of Senegal* [en línia]. [consulta: 14 de juny de 2023]. disponible a <<https://translatorswithoutborders.org/language-data-for-senegal>>
- TRENCHS, M. ET AL. (2013). «La normalització del cosmopolitisme lingüístic entre els joves del segle XXI? Una exploració de les ideologies lingüístiques a Catalunya.» *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 24, p. 281-301.
- WOOLARD, K. A. (2008). «Les ideologies lingüístiques: una visió general d'un camp des de l'antropologia lingüística». *Revista de Llengua i Dret*, 49, p. 179–199.

WOOLARD, K. (2016). *Singular and plural: ideologies of linguistic authority in 21st century Catalonia*. Oxford University Press.

8. ANNEXOS

Guió d'entrevista

(basada en: Flors-Mas, A. (2017). *Usos lingüístics i identitats socials entre adolescents catalans i valencians*)

1. Introducció

1.1. Estàs d'acord amb la gravació d'aquesta entrevista per a fins interns del treball?

2. Biografia

2.1. Quants anys tens?

2.2. On vius?

2.3. On vas néixer? Si va ser fora d'on vius, quan hi vas anar a viure?

2.4. On t'has escolaritzat?

3. Competència lingüística (del subjecte i de la família)

3.1. Quines llengües parles? (Ordena-les segons com de bé les parles.)

3.2. On/com les has après? Escript i llegeixes la teva llengua materna?

3.3. Quina o quines vas aprendre a casa? Sempre es parlava aquesta llengua a casa?

3.4. Quines llengües parlen els teus pares?

3.5. Quina diries que és la teva llengua? És a dir, amb quina t'identifiques?

4. Usos lingüístics

4.1. Quina llengua parles amb els teus pares? Canvies segons el progenitor?

4.2. Tens parella? En quina llengua hi parles?

4.3. Tens fills? En quina llengua hi parles? I l'altre progenitor? | Si tinguessis fills en un futur, en quina llengua els hi parlaries?

4.4. A casa sempre es parla la mateixa llengua o hi ha variació?

4.5. Amb altres senegalesos, en quina llengua parles?

4.6. I amb senegalesos que no parlen la teva llengua materna?

4.7. A la teva vida quotidiana, en quina llengua acostumes a parlar a no senegalesos?

5. Ideologies lingüístiques

5.1. Llengües pròpies

5.1.1. Trobes que és important mantenir la teva llengua aquí? Parlar-la a casa, amb amics, coneguts, etc.?

5.1.2. La gent del teu entorn ho veu de la mateixa manera?

5.2. És important conèixer i parlar el francès? I pels teus fills ho ha de ser?

5.3. Català | castellà

- 5.3.1.** Trobes que és important conèixer les dues llengües?
- 5.3.2.** Quina creus que és més necessari conèixer?
- 5.3.3.** Hi ha una bona actitud de part de la ciutadania perquè s'apregui el català?